

Počátky moderní ukrajinské státnosti

Ukrajinci za 1. světové války a revoluce

- První světová válka největším dosavadním konfliktem v dějinách lidstva
- Účastnilo se jí celkem 34 zemí světa
- Mobilizováno celkem 65 mil. vojáků
- 10 mil. vojáků zahynulo, 20. mil. vojáků bylo zraněno
- Válka měla totální charakter - vše se jí podřizovalo
- Jako první z první světové války vypadlo ruské impérium

Ukrajinci v 1. světové válce

- Ukrajinci bojovali na obou stranách: v Ruské armádě i v armádě Rakouska - Uherska
- Halič se stala místem konání celé řady bitev, zdejší civilní obyvatelstvo tedy velmi trpělo
- V ruské armádě sloužilo 3,5 mil. Ukrajinců, V Rakouské armádě přibližně 250 tis. Ukrajinců
- 3. srpna 1914 vytvořily všechny ukrajinské pol. Strany ve Lvově **Zahalnu Ukrajinsku Radu**
- Zahalna Ukrajinska Rada prohlásila věrnost R-U: vyzvala všechny Ukrajince bojovat za R-U proti Rusku
- Snaha o vytvoření vlastního (ukrajinského vojenského útvaru (oddílu) - Ukrajinski sičovi strilci
- Socialisté, kteří odjeli z Ruska, vytvořili ve Lvově také organizaci: **Sojuz vyzvolenňa Ukrajiny**
- Cíl: samostatná Ukrajina, spolupráce s Německem a Rakouskem proti Rusku
- Tyto organizace byly donuceny utéci do Vídně před ruskou armádou
- Z obsazení velké části Haliče obviněno ukrajinské obyvatelstvo Poláky (vzájemné napětí)
- Pronásledování Ukrajinců zejména Uherskou armádou
- Podobný osud čekal i Ukrajince, kteří se dostali pod ruský vliv (pronásledování)
- Pronásledovaná i řecko-katolická církev
- 1916 Zahalna Ukrajinska Rada rozpuštěna na protest proti vstřícným krokům vídeňské vlády vůči Polákům v Haliči
- Nadále západoukrajinské zájmy hájil ukrajinský klub ve vídeňském parlamentu v čele s Jevhenem Petruševičem
- Ve Vídni dále působil i Sojuz vyzvolenňa Ukrajiny - vytvoření Siropžupannoji a Syňožupannoji diviziji

Ruské revoluce

- První ruská revoluce vypukla v únoru (březnu) 1917 - stávkou petrohradských dělníků, podpořená armádou 8.3.1917
- Prozatímní vláda vs. Sověty vojenských a dělnických zástupců (mezi nimi i bolševici)
- Prozatímní vláda knížete Georgie Lvova pokračovala ve válce
- V létě 1917 se předsedou Prozatímní vlády stal dosavadní ministr spravedlnosti Alexander Kerenskij
- Podcenění nebezpečí bolševické agitace

Revoluce na Ukrajině

- Zprávy o pádu cara doputovaly do Kyjeva 13. března 1917
- Zanedlouho vytvořen **Výkonný výbor**, který měl prosazovat vůli Prozatímní vlády v Petrohradě
- **Kyjevská Rada vojenských a dělnických zástupců**, která soustředila radikální levici
- 17. března 1917 Ukrajinci vytvořili vlastní organizaci - **Centrální Radu** (organizátory např. sociální demokraté V. Vynnyčenko nebo S. Petljura)
- Prezidentem Centrální rady M. Hruševský
- 19. dubna Ukrajinský národní (nacionální) kongres v Kyjevě (900 deputátů z celé Ukrajiny)
- Centrální rada převzala během léta 1917 iniciativu na Ukrajině
- To se nelíbilo Rusům a prozatímní vládě v Petrohradě
- CR vytvořila generální sekretariát (v čele Vynnyčenko) s osmi ministerstvy
- Do Kyjeva dokonce přijela delegace v čele s Kerenským, katastrofální situace na frontě jej ale donutila CR respektovat
- CR měla přímý vliv nad pěti ukrajinskými guberniemi (Kyjevská, Poltavská, Podilská, Volyňská a Černihovská)
- CR byla ideologicky orientována doleva
- CR ale chybělo efektivního vedení
- V CR časem nejednotnost, neefektivnost, malý kontakt s obyčejnými lidmi, malý vliv (jen okolí Kyjeva)
- V CR mladí a nezkušení politikové
- Po Ukrajině se šířila anarchie

Bolševická revoluce a Centrální rada

- **Z 6. na 7. listopad proběhla VŘSR (25.10.)** - obsazen Zimní palác v Petrohradě (sídlo prozatímní vlády) bolševiky
- Vydán **Dekret o míru a o půdě a Deklarace práv národů Ruska na sebeurčení**
- Na Ukrajině však měli bolševici minimální vliv a jednalo se vesměs o Rusy
- Navíc pro většinu bolševiků neexistovala Ukrajina jako národnostní specifikum (Skrypnik)
- Bolševici byly ochotni podporovat ukrajinské hnutí jen potud, pokud to pro ně bylo výhodné
- Zpočátku neměli bolševici sílu na to, aby ovládli Ukrajinu, udržovali tedy korektní vztahy s CR
- 10 listopadu došlo v Kyjevu k bojům mezi bolševiky a armádou Prozatímní vlády (štábem armády)
- CR dokonce podpořila bolševiky a vyhnala armádu, ale potom převzala iniciativu
- 22. listopadu vyhlášena CR **Ukrajinská autonomní republika** - cíl vytvořit v bývalé Ruské říši federaci rovnoprávných národních států
- Konflikt mezi CR a Leninem byl nevyhnutelný
- Bolševici (frakce CR) koncem roku 1917 vyhlásili v Charkově **Sovětskou Ukrajinskou republiku**
- Zanedlouho zaútočili bolševici na Ukrajinu

- Nástup bolševiků (12 tisíc) měl zastavit ministr Simon Petljura
- CR měla původně k dispozici až 300 tis. vojáků, ti se ale po vyřazení Ruska z války vrátili do svých domovů
- Navíc akce agitátorů, kteří přetahovali lidi
- Bolševici ve velkých ukrajinských městech organizovali povstání proti CR, největší v Kyjevě 29.1.1918
- 22. 1.1918 přerušila **Ukrajinská národní republika** styky s Ruskem a **vyhlásila samostatnost**
- Poslední nadějí CR byla zahraniční pomoc, zejména u zástupců Dohody (Francie) - ale žádná odezva
- Na jednání do Brestu-litevského jeli zástupci CR, aby jednali se zástupci Centrálních mocností (Německem)
- Po podepsání **dohody v Brest-litevském** (březen 1918) vstoupili na území Ukrajiny Němci a Rakušané a rozdělili si sféry vlivu
- Bolševici museli utéci z Kyjeva, návrat CR s německým vojskem ale nebylo vítáno
- Němci zjistili, že CR nemá dostatečný vliv (organizace potravin pro něm. vojáky na frontu)
- Krátce po té, co v dubnu 1918 CR vydala ústavu „nezávislé“ Ukrajiny, Byla CR rozpuštěna Němci

Ukrajinská revoluce

- Po bolševickém převratu se země zmítala v občanské válce, která trvala tři roky
- Ukrajina se stala arénou (místem, kde se nejvíce bojovalo) občanské války, byla velmi důležitá pro všechny

Heťmanat

- Němci a Rakušané chtěli na Ukrajině obnovit pořádek
- V dubnu 1918 místo CR vytvořen nový úřad v čele s heťmanem Pavlo Skoropadským
- Výraz heťmanat měl vyvolávat asociace s kvazimonarchistickými tradicemi, spojenými s kozáckými časy)
- Skoropadskyj měl vysoké postavení již v carské armádě (odmítnut CR)
- Chtěl ukončit socialistické experimenty CR
- 29. dubna 1918 prohlášen heťmanem svazem vlastníků velkostatkářů
- Vyhlásil Ukrajinu deržavu - na monarchistických, republikánských i diktátorských zásadách
- Bývalí představitelé CR se k novému zřízení stavěli velmi negativně - známé osobnosti odmítli zastávat úřady
- Proto se Skoropadskyj obrátil na lidi, kteří neměli nic společného s ukrajinským národním hnutím
- Začala fungovat i policie, do které nastoupili bývalí carští důstojníci
- CR měla oficiální diplomatické styky pouze s Německem, R-U a Osmanskou říší, Heťmanat měl kontakty s 12 zeměmi
- Zahraniční politika orientovaná především na uzavření míru s bolševickým Ruskem a eliminaci konfliktů s R-U
- Rozvoj ukrajinského školství a kultury
- Ale: ekonomické drancování Ukrajiny Němci : Skoropadskyj jen loutka
- Skoropadskyj spojen s majetnou třídou vs. chudí rolníci (konfiskace úrody)

- Začala se formovat opozice proti Skoropadskému (např. Vynnyčenko), Vseukrajinskýj zemsckýj sojuz (Petljura)
- Selské povstání proti zabírání úrody (vlády majetných), boje s německou armádou
- Povstání podporovali a snažili se vyvolávat i bolševici
- 14. listopadu 1918 vytvořil Skoropadskyj nový kabinet (skládal se z ruských monarchistů) a vyhlásil Akt federace: závazek spojení Ukrajiny s nebolševickým Ruskem
- Ten samý den vytvořila ukrajinská opozice alternativu - Direktorii (v čele s Vynnyčenkem a Petljurou)
- Direktorii se podařilo v prosinci 1918 dobýt Kyjev, Němci i se Skoropadským odtáhli pryč
- 14. 12. 1918 slavnostní prohlášení obnovené Ukrajinské národní republiky
- Heřmanat tedy po osmi měsících skončil

Anarchie

- Rok 1919 byl ve znamení naprostého chaosu a zmatku
- Šest různých armád operovalo na území Ukrajiny: ukrajinská, bolševická, bílá, Dohoda, polská a anarchistická
- Za necelý rok byl Kyjev pětkrát dobyt různými armádami
- Šířila se panika, hlad, střídání apatií
- Ukrajina se stala územím, které bylo snadné dobýt, ale nemožné ovládnout a kontrolovat
- vesničané nevěděli koho podporovat, koho poslouchat
- na jihu Ukrajiny operoval Nestor Machno, představitel anarchistů

Direktorium

- po vyhnání Skoropadského převzalo iniciativu Direktorium
- 26. 12. 1918 vydala deklaraci - snaha o udržení rovnováhy mezi revolučními reformami a pořádkem
- Úřad zastupoval zájmy především dělníků a zemědělců
- klíčovou otázkou se stalo, zdali má být Ukrajina parlamentní republikou nebo má být řízená pomocí systému Rad
- poučení z neúspěchu CR: potřeba vytvořit funkční byrokratický aparát a armádu
- nebylo jasné, čemu se mělo dát přednost: socialistické revoluci nebo národnímu osvobození
- v prosinci 1918 vyslala Dohoda do Oděsy své vojsko: podpora antibolševickým silám, které se formovaly na jihu
- Dohoda podporovala (chtěla) tzv. Bílou armádu, která však počítala s jediným a nedělitelným Ruskem
- Ze severu již začali znovu útočit bolševici
- Nastal chaos: Vynnyčenko jednal s Moskvou, ostatní s Dohodou
- Navíc ve chvíli kdy jednali bolševici s Direktoriem, Rudá armáda vpadla do Charkova (**druhý vpád bolševiků na Ukrajinu**)
- 22. 1. 1919 došlo symbolicky ke sloučení Ukrajinské národní republiky a Západoukrajinské národní republiky nově vytvořené v Haliči

- Armáda direktoria byla nespolehlivá a počet jejich vojáků se díky bolševickým agitátorům zmenšoval
- 2.2.1919 opustila D Kyjev a přemístilo se do Vinnyci
- Opět hledali Ukrajinci záchranu u cizinců - ve Francii
- Francouzi ovlivnění názory Bělogvardějců, kteří nenáviděli (neuznávali) ukrajinské národnostní hnutí, nepomohli
- **Během občanské války byly páčány pogromy na Židech**
- V letech 1919 - 1920 zahynulo 35 - 50 tisíc Židů

Bolševici

- V prosinci 1918 byli bolševici připraveni se pokusit podruhé ovládnout Ukrajinu
- 3.1.1919 padl bolševikům do rukou Charkov, 5.2.1919 pak dobyli Kyjev
- Postupně se k nim přidávaly oddíly armády D
- Do června 1919 se bolševikům podařilo ovládnout velkou část Ukrajiny
- V roce 1919 řádil ve městech hlad
- Konfiskace obilí a potravin bolševiky
- ČEKA zatýkala, teror
- Na ukrajinských vesnicích vlna nepokojů a bouří proti bolševikům
- V červnu 1919 se na Ukrajině objevila bílá armáda Děnikina, která ovládala levobřežní
- Na pravobřežní operoval Petljura
- Bolševici byli nuceni v polovině srpna 1919 vyklidit pozice a vrátit se do Moskvy (**druhá porážka bolševiků**)

Boj na západě

- Po pádu R-U se Ukrajinci v Haliči snažili vytvořit nezávislý stát
- Dostali se ale do střetu s Poláky, kteří měli stejné úmysly
- V říjnu 1918 vytvořena Ukrajinská národní rada - úmysl sjednotit všechny Ukrajince na Západě
- 31.10.1918 obsadili Ukrajinci Lvov
- Přemyšl obsadili Poláci
- V listopadu 1918 vyhlášena Západoukrajinská národní republika
- Během 8 měsíců, kdy ZUNR existoval, soustřeďoval 4 mil. obyvatel, z toho 3 mil Ukrajinců
- Centrem se stal Stanislav
- Prezidentem republiky se stal předseda Rady Jevhen Petruševyč (právník a bývalý člen parlamentu ve Vídni)
- V ZUNR na rozdíl od východní Ukrajiny se podařilo udržet pořádek (rychlé a efektivní zřízení administrativního aparátu)
- Byla garantována práva menšin, nové volební právo všem obyvatelům státu, kladný postoj k Židům
- 22.1.1919 bylo v Kyjevě slavnostně prohlášen Akt sloučení (spojení), ZUNR byla garantována autonomie

- ZUNR se podařilo vytvořit spolehlivou armádu (i když se nacházela celá řada Ukrajinců stále ještě v Itálii, kde bojovali v rakouské armádě)
- **Mezi ZUNR a Polskem probíhala válka (boje)**
- První etapa tohoto boje skončila v únoru 1919 (konflikt mezi haličskými Poláky a Ukr., skončilo dobře pro Ukr.)
- Druhá etapa od března do května 1919 nuž probíhala mezi ZUNR a samotným Polskem
- Poláci využili pomoc Dohody proti Bolševikům v boji proti ZUNR (haličským Ukrajincům)
- Do poloviny července kontrolovali Poláci téměř celou východní Halič a zahnali Ukrajince za Zbruč
- 16 července utekl Petruševyč i Haličská ukrajinská armáda na Východ - konec ZUNR

Roztržka

- Haličští Ukrajinci s Petruševyčem se přidali k direktoriu - poprvé se spojili západní i východní nacionalisté
- Haličská armáda čítala 50 mužů
- Haličští Ukrajinci měli dobrý vliv na administrativní aparát D
- Mezi Petruševyčem a Direktoriem (Petljura) však konflikty: Petruševyč nechtěl poskytovat armádu na to s čím nesouhlasil, navíc měl diktátorské sklony
- Oba úřady (západoukrajinský i D) se rozcházely i v ideologických otázkách: D se skládala ze zastánců levice, západní Ukrajinci patřili spíše k liberálům a konzervativcům
- Tyto rozdílnosti se naplno projeví při společném postupu proti bolševikům na počátku srpna 1919
- 30. srpna 1919 obsadila Haličská vojska Kyjev (po té, co ho bolševici opustili ze strachu před Bílou armádou)
- 30. srpna do Kyjeva vstoupila taky armáda Děnikina, Haličští Ukrajinci ustoupili, což rozlítlo zástupce D, kteří se chystali na triumfální návrat do Kyjeva (Petljura)
- Haličské vojsko po roztržce odešlo zpět na Západ
- Panovala také velká nenávisť mezi Bílými (Děnykinem) a Petljurou (Ukrajinci)
- Bílý odmítli společný postup s Ukrajinci proti bolševikům, což se stalo Děnikinovi osudným
- Na Pařížské mírové konferenci nechtěl nikdo s Ukrajinci jednat ani jim vojensky pomoci
- Na podzim 1919 byla situace Ukrajinců velmi špatná: útočili na ně Bílý, bolševici, Poláci, Rumuni
- Vysílenou armádu začala navíc kosit epidemie tyfu
- Zbytek zdecimované haličské armády se přidal k Bílým (za záruku, že nebudou bojovat proti jiným Ukrajincům)
- Petruševyč s příznivci se uchýlil do Vídně, Petljura s D našli zázemí v Polsku (partyzánský způsob)
- Zbytky obou ukrajinských úřadů se nakonec ocitli v tábore svých vzájemných nepřátel
- 21.4.1920 dojednává Petljura pakt s Poláky proti bolševikům
- Zpočátku šlo vše dobře: Polská armáda s Petljurou dobyli 6. května 1920 Kyjev
- V červnu však přešli bolševici do protiútoků - vytlačili Poláky a uzavřeli s nimi mír, což vedlo k roztržce s Petljurou

- Ukrajinská armáda pokračovala v bojích sama až do 10. listopadu 1920
- Kromě několika partyzánských akcí se již ukrajinská armáda k ničemu nezmohla
- Boj za nezávislost Ukrajiny definitivně skončil

Vítězství bolševiků

- Po druhé porážce na Ukrajině přehodnotili bolševici svůj postup (politiku)
- Bylo třeba citlivěji přistupovat k místnímu obyvatelstvu
- 21.12.1919 vytvořen třetí ukrajinský sovětský úřad - „vlastenecká“ politika
- Ukrajinci dosazeni do vysokých úřadů, možnost užívat ukrajinský jazyk, kultura
- Aby si udobřili venkovské obyvatelstvo, bolševici přestali provádět kolektivizaci
- Do podzimu 1919 čítala Rudá armáda 1,5 mil. vojáků
- Na jaře 1920 měla již 3,5 mil. vojáků
- Na počátku prosince 1919 začal nový útok bolševiků na Ukrajinu
- I když byli v listopadu 1920 vyhnány všechny nepřátelské armády, trvalo ještě několik měsíců, než se bolševikům podařilo kontrolovat celou Ukrajinu
- Pokračoval totiž partyzánský boj odpůrců komunizmu (lokální povstání)
- Teprve v roce 1921 definitivně zlomili odpor i partyzánského hnutí
- Teprve nyní (1921) nejenže ovládli Ukrajinu, ale měli ji i pod kontrolou